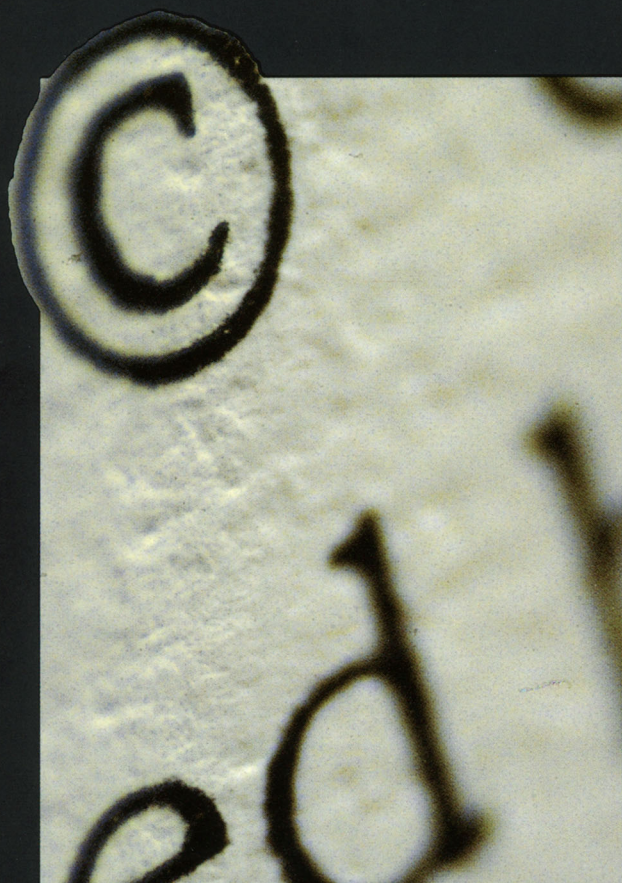

OPHAVSRETTE MELLEM KULTURPOLITIK OG HANDELSPOLITIK

Peter Schønning

3

NORDISK KULTUR INSTITUT
KLIM

KULTUR
POLITIK

Kapitel 1

Hvad er ophavsret – og hvorfor?

Ophavsretten i hovedtræk

Ophavsretten – der tidligere kaldtes forfatter- og kunstnerret – er det regelsæt, der beskytter skabende og udøvende kunstnere mod, at deres værker og præstationer bliver kopieret og brugt offentligt uden deres samtykke.

Den gældende danske ophavsretslov – lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker – er fra 1961. Den suppleres af en særlig lov om retten til fotografiske billeder. Lovgivningen er ændret flere gange siden 1961, men en grundlæggende lovrevision er først nu på trapperne: Et lovforslag til en helt ny lov om ophavsret, L 197, blev fremsat i Folketinget den 9. februar 1994, se bilaget sidst i bogen. Den nye ophavsretslov, der efter planen skal træde i kraft den 1. juli 1994, har bl.a. til formål at modernisere de ophavsretlige regler og styrke beskyttelsen på en række områder. Både den gældende lov og lovforslaget bygger på et intensivt samarbejde mellem de nordiske lande.

Ophavsretsloven beskytter forskellige grupper af rettighedshavere. Først og fremmest *ophavsmænd*, de skabende kunstnere, der frembringer litterære værker (fx romaner), musikværker (fx noder), sceneværker (fx skuespil), filmværker (fx spillefilm) og kunstværker (fx malerier). Ikke alene kunst og litteratur i gængs forstand, men også praktisk orienterede frembringelser omfattes af beskyttelsen. Det gælder bl.a. faglitteratur, tekniske tegninger, edb-programmer og kunsthåndværk. Også den, der bearbejder et værk, fx oversætter en udenlandsk roman, nyder beskyttelse som ophavsmand.

Ud over ophavsmænd har især udøvende kunstnere, pladeproducerer samt radio- og tv-stationer rettigheder ifølge loven. Disse kaldes nærtstående rettigheder – de er nærtstående i forhold til

ophavsmændenes rettigheder. *Udøvende kunstnere* er de musikere, skuespillere, dansere m.fl., der fremfører værker, fx ved at spille musik eller medvirke i en film. *Pladeproducenter* er de pladeselskaber, der i økonomisk forstand producerer cd'er, lp'er og lydbånd (fonogrammer). *Radio- og tv-stationer* er de foretagender, der står bag radio- og tv-udsendelser. Herudover har *fotografer* rettigheder i henhold til fotografiloven. *Filmproducenter* – de selskaber, der i økonomisk forstand producerer film, video m.v. – har ingen selvstændige rettigheder efter den gældende ophavsretslov, men det får de med de nye regler i lovforslaget af 9. februar 1994.

De rettigheder, der efter lovgivningen tilkommer ophavsmænd, udøvende kunstnere og fotografer, er personlige: Rettighederne opstår hos den fysiske person, der har frembragt værket, udført præstationen eller taget det fotografiske billede. I modsætning hertil er reglerne om pladeproducenter, filmproducenter samt radio- og tv-stationer udtryk for en producentbeskyttelse: Rettighederne opstår hos det selskab – den juridiske person – der står økonomisk bag fonogrammet, filmen eller udsendelsen.

Ophavsretsbeskyttelsen er en beskyttelse af *værket*. Det er kun den konkrete udformning, der beskyttes, ikke de tilgrundliggende ideer og principper. Man kan således ikke hævde eneret på en idé om at fremstille en bestemt slags værk, fx en skulptur af en havfrue, men man kan modsætte sig, at andre efterligner den konkrete udformning af ens skulptur. Man kan heller ikke monopolisere bestemte stilarter inden for kunsten og litteraturen: Det står enhver frit for at skrive magisk realisme og at male pointillistiske billeder. Hvis ideer og principper var ophavsretligt beskyttede, ville man snart sætte den kulturelle og kunstindustrielle udvikling i stå.

En frembringelse skal have *værkshøjde* for at opnå ophavsretlig beskyttelse. Værkshøjde er udtryk for en vis selvstændig, skabende indsats fra ophavsmandens side. Den kunstneriske kvalitet er underordnet. Ophavsretten forskelsbehandler ikke god og dårlig kunst. Grænserne for værkshøjde fastlægges i domstolens praksis.

Indholdet af retsbeskyttelsen varierer mellem de forskellige rettighedsgrupper. Generelt set har ophavsmændene den stærkeste retsbeskyttelse. På mange punkter er beskyttelsen dog den samme – ikke mindst efter en vedtagelse af lovforslaget til en ny ophavsretslov, der tenderer mod at sidestille de nærtstående rettigheder og fotografirettighederne med ophavsmændenes rettigheder.

nogen generel arbejdsgiverregel, og der er ikke udsigt til, at en sådan skulle blive indført. Droit moral-beskyttelsen er heller ikke i farezonen. Tværtimod kan edb-reglerne siges at have skabt præcedens for en beskyttelse mod kopiering på teknologisk prægede områder, såsom digital kopiering og kopiering af film og fonogrammer, hvor der i lovforslaget af 9. februar 1994 foreslås skærpede regler.

Producentisering af ophavsretten? Copyright kontra droit d'auteur

Ophavsretten er internationalt delt i to retninger: den kontinental-europæiske droit d'auteur-model og den angloamerikanske copyright-model.

Droit d'auteur-modellen har sit navn efter det franske ord for ophavsret. Det var i Frankrig, i revolutionstiden sidst i 1700-tallet, at den første egentlige ophavsretslov med beskyttelse af ophavs-mændene så dagens lys. Denne droit d'auteur-model bredte sig til resten af det europæiske kontinent og dominerer nu ophavsretslovgivningen i Europa, også i Danmark og resten af Norden. Efter denne model er fokus sat på de skabende og udøvende kunstners økonomiske og ideelle interesser. Producenterne kommer i anden række. Det er stadig Frankrig, der er international bannerfører for disse ophavsretlige principper.

Copyright-modellen har sit navn efter den engelske betegnelse for ophavsret. Storbritannien og USA var længe om at løsrive sig fra privilegieordningerne, og deres ophavsretslove indeholder stadig rester af principperne bag privilegierne. Storbritannien har efterhånden tillempt sin lovgivning efter principperne på kontinentet, men USA står stadig stejlt på copyright-modellen. Efter denne model er fokus sat på producenterens økonomiske interesser; rettig-hederne er grundlæggende udtryk for en beskyttelse af de økonomiske investeringer i produkter som film og software. De skabende og udøvende kunstnere kommer i anden række. I praksis kommer copyright-principper bl.a. til udtryk ved manglende eller mangelfuld droit moral-beskyttelse, en arbejdsgiverregel (work for hire-doktrinen, hvorefter ophavsretten til værker, der frembringes som led i et ansættelsesforhold, opstår hos arbejdsgiveren) og udeluk-